

factum ab artifice fuit, qui ante paululum lapis erat informis, non quod materia sit obliterata per speciem, sed quod species per artem materiae probetur impressa. Hoc modo quis et de anima cogitans, nullatenus a rationis tramite deviabit, naturamque cunctam artificiosius operans, ejusdemque generis materiam sibi sumens, vivam statum de hominis portionem formavit. Sicut enim lapidis operationem subsecuta est species, in primis quidem obscurior, post autem perfectior cum ipsum opus est terminatum: sic et in sculptura hujus instrumenti species declaratur animae proportionem subjecti imperfecta in imperfecto, et in perfecto integra perfectaue subsistens. Sed in exordio perfecta erat, nisi per malitiam fuisset natura vitata. Ideoque communio, quae ad passibilem animaleque generationem nobis accessit, in confirmatione nostra non protinus elucere divinam facit imaginem, sed via quadam consequentia per materiales animae proprietates homo ad perfectionem consummationemque perducitur. Hujuscemodi vero dogma et beatus Apostolus in Epistola ad Corinthios insinuat, dicens: *Cum essem parvulus, ut parvulus loquebar, ut parvulus sapiebam, ut parvulus cogitabam: quando factus sum vir, evacuavi quae erant parvuli, non quod alia in viro perfecto subintret praeter illam quae intelligebatur in parvulo, ut puerilis evacuetur animus, et virilis nihilominus inseratur, sed idem ipse in illo quidem imperfectus est, in hoc autem perfectionis suae demonstrat effectum; sicut enim quaecumque nascuntur et crescant, vivere fatemur, omnia*

A vero quae vitae participant et naturali motu vegetantur, nullatenus exanima esse quis dixerit, nec tamen hanc talem vitam perfectam animae dicimus esse participantem, denique in virgultis vitalis quaedam operatio delata usque ad motum sensibilem pervenire non potuit; itemque per augmentum animalis quaedam potentia irrationabilibus veniens, nec ipsa perfectionem est consecuta rationis, et intellectus gratiam omnino non capiens: ideoque veram atque perfectam hominis animam esse definimus, quae vigere per omnes effectus agnoscitur. Si quid vero aliud vitae participat, per abusionem quamdam consuetudinis animatum esse profitemur, non quod perfecta in hoc sit anima, sed quod partes in ea quaedam animalis operationis existant, quae etiam nobis juxta mysticam legislatoris Moysi relationem, quam de hominis generatione protulit, propter communionem passibilitatis accessisse cognoscimus. Ideoque consilium praebens beatus Paulus his qui se audire poterant, perfectionem suadet arripere, modumque quo propositum possit assoqui supponit et dicit: *Exuentes vos veterem hominem cum actibus suis, et induentes novum qui renovatur in agnitionem secundum imaginem ejus qui creavit eum.* Sed revertamur rursus ad illam divinam gratiam qua creavit in principio Deus hominem, qui dixit: *Faciamus hominem ad imaginem et similitudinem nostram, cui est gloria in saecula saeculorum. Amen.*

Sancti Gregorii Nysseni episcopi de Imagine libri continentis subsequencia eorum quae a fratre ejus beato Basilio in Hexameron sunt relicta, fins.

VITA SANCTI PACHOMII

A DIONYSIO LATINE ADORNATA.

(Hanc Vitam simul ac *Vitas Patrum* Rosweydi in fine sexti saeculi dabimus.)

INTERPRETATIO

ORATIONIS PROCLI DE DEIPARA.

(Quam legis inter opera Marii Mercatoris, Patrologiae tom. XLVIII, col. 775.)

DIONYSII EXIGUI IN EPISTOLAM S. PROCLI A SE LATINE TRANSLATAE

PRÆFATIO.

Dionysius Exiguus Romanus, Feliciano Pastori.

Venerationis vestrae jussione commonitus, B. Procli Constantinopolitanae urbis episcopi litteras ad Armenios destinatas, Latino eloquio vestris auribus exhibere curavi, non parum presentibus aestimans profuturas, quando eam nunc Ecclesiis moveat questionem tunc repulsa temeritas, quae sub colore religionem molitur evertere. Temporibus antistitis memorati, Theodosio imperatore regente rom. per Syriam atque Armeniam, discipuli Theodori Mopsuestenae civitatis episcopi, pravam fidem, corrupto symbolo, vulgibus populis exori sunt intimare, calliditate subtilissima, B. Trinitatem sic unius essentiae praedicantes, ut Christum Dominum nostrum conditorem universitatis, unum ex Trinitate nullatenus faterentur: unde se-

C quebatur haec inepta suae temeritatis absurditas, ut quia Christum constat verum esse Deum ac Dominum, quatuor personas in tribus astruerent, duosque Dei filios procul dubio praedicarent. Sed huic impietati mire pontifex antefatus obexistens, docuit Christum Dominum nostrum et in principio Verbum apud Deum, Deum Verbum unum de Trinitate esse; per quem omnia facta sunt, B. Paulo testante: *Unus Dominus Jesus Christus, per quem omnia;* et pro salute nostra, eundem verum hominem factum, unum mansisse Filium; nec quartam in Trinitate crevisse personam. Et quia nunc ob aliquibus injectum scrupulum, de vera fide trepidatur, unumquemlibet ex B. Trinitate pronuntiare diffugiant; et ne divisionem Trinitati videantur inferre post auctorita-

tem apostolicam ipsam exsequentem, multipliciter venerabilium Patrum testimoniis approbatum est ob distinctionem personarum, cum ratio poposcerit unum ex tribus fideliter posse predicari: maxime contra Sabellianum, qui sanctam Trinitatem unius credit esse personæ, eamque nominibus tantum fateretur esse, non rebus; quam nos unius venerantes essentiae, personarum solummodo cognitione discernimus. Nestorii quoque sectatoribus, hac fide salutifera, nihilominus obviamus; qui Christum Dominum unum de Trinitate minime confitentur, dum negant Dei Verbum ex beata Virgine secundum carnem genitum, cæteraque pro redemptione humani generis esse perpersum. Nonnullorum etiam opinionem auctoritate paterna redarguit, qui unum ex tribus asserentes, unum ex Trinitate dicere nulla ratione consentiant: qui vocabulum Trinitatis non personarum esse significativum, sed substantiæ suspicantur. Quibus, licet ad informationem veri debuerit sufficere appellatio ipsa quæ vim pluralis numeri resonans, non essentiam, sed personas indubitanter exprimat, ne tamen ulterius inter catholicos contentio vitanda coalescat B. Augustini, unum de multis testimonium huic præfationi amore sanctæ religionis adnexuit; qui in undecimo de Civitate Dei libro ita de hac re paucis eloquitur: « Credimus et tenemus, et fideliter præ-

dicamus quod Pater genuerit Verbum, hoc est, sapientiam; per quem facta sunt omnia; unigenitum Filium, unus unum, coæternus coæternum, summe bonus æqualiter bonum. Et quod Spiritus sanctus, simul et Patris et Filii sit Spiritus, et ipse consubstantialis et coæternus ambobus: atque hoc totum Trinitas sit, propter proprietatem personarum, et unus Deus, propter inseparabilem divinitatem. » Ecce doctor excellentissimus atque veridicus, rem de qua agitur aperte distinguens, Trinitatem dicit, non propter substantiam, sed propter personas confidenter exposuit. Hac autem confessio nos ab hæreticis Judæis, gentilibusque discernit, qui Trinitatem unius essentiae prædicamus, cum omnes illi aut pene omnes unum Deum se colere fateantur, sed mysterium Trinitatis aut non recte pronuntiant, aut prorsus ignorant. Si ergo Trinitas non personas exposit, sed substantiam, est autem una substantia Trinitatis, erit ergo secundum istos substantia unius substantiæ, quod nimis probatur absurdum. Idcirco colligitur, ut appellatio Trinitatis unius essentiae tres personas unius omnipotentiae atque divinitatis insinuet. Sed jam beatus Proclus in medium prodeat: laturus et ipse testimonium veritati, quem benignis, precor, animis audiat. Orationem vestram suffragia pro hoc opere mihi rependere jobeatis.

PROCLI CONSTANTINOPOLITANI AD ARMENIOS

DE FIDE EPISTOLA,

DIONYSIO EXIGUO INTERPRETE.

Dei amantiss. et venerabilibus episcopis et presbyteris, et archimandritis orthodoxæ sanctæ per totam Armeniam Ecclesiæ, Proclus in Domino salutem.

Non mediocriter, fratres, confudit animum nostrum, et mœrore validissimo sauciavit rumor novellorum erroris zizaniorum quæ nuper vestræ regioni callidissimus naturæ communium inimicus insevit. Intolerabiliter enim tristis auditus consuevit animam vulnerare, quæ hujusmodi meditationibus exercitata non fuerit, tantoque perniciosius jaculatur in altum tela desigens, quanto discrimen non corpus appetit, sed statum mentis expugnare contendit, opinione disseminans, venerandum fidei vestimentum, aut discissum lacrymabiliter, aut furto penitus esse sublatum. Omnis quidem virtus expetenda, iis quibus ratio non est rebus materialibus obscurata, omnisque malitia bene sentientibus non immerito fugienda iudicatur, ut pole quæ e regione adversetur essentiae, ipsa contra naturam sine dubitatione subsistens: nam sicut id quod utilissimum esse necessarie custodiendum, ita quod non expedit, sed probatur adversum, aut cum præsto est, repellendum, aut si metuitur ne accidat, sollicitè præcavendum. Virtutis itaque species plurimæ. Hanc autem varie defluierunt sive gentiles, quos error præfocat, lumenque discretionis eorum ignoratio divinitatis obscurat: seu Christiani, qui fide recta mentis oculos illuminatos habentes, sole in justitiæ per confessionem clarius intuentur. Illi namque in suis consiliis velut in tenebris ober-

rantes, habentesque sensum sine rectore præcipientem, cogitationibus nituntur incertis, nihil in iis quæ decernunt præter fluxam et instabilem naturam rerum visibilium perscrutantes, veræ autem contemplationis intuitum aut causis temporalibus habentes implicitum, aut erroribus obcæcatum. Aiunt enim quatuor species esse virtutis, id est, justitiam, prudentiam, fortitudinem, temperantiam; quæ licet bonæ sint, lumi tamen repunt, et erga terrena projectæ sunt, dum inferiora cœlesti fastigio comprobantur. Fortitudinem namque dixerunt, luctam adversus carnem; temperantiam, quæ de affectuum sunit subjugatione victoriam; prudentiam, quæ in conversatione civili optata continet instituta; justitiam optimam æquiportionem. Hunc autem, ut putabantur, vitæ ordinem lege sanxerunt, immoderatum atque illicitum reprimentes hujusmodi deflectionibus appetitum. Altum vero et præsentem vitam sublimius, neque cogitare, neque depromere valuerunt, sed insipienti et obscurato corde nixi sunt virtutem, quantum ad se, visibilibus tantummodo rebus includere, nihil ei tribuentes eximium, et cœlesti habitatione condignum. Qui vero per fidem illuminatos habent oculos cordis, quorum præsul atque magister est beatissimus Paulus, eam definiunt esse virtutem quæ nos ad Deum semper elevans, ordinanter regit in terris. Hic igitur per omnia venerabilis Apostolus multas quidem species virtutis enumerat, sed præcipue fidem, spem, charitatem commendat: quarum fides supra naturam

merita hominibus bona largitur, invisibilibus eos admittens, qui adhuc multiplicibus obnoxia passionibus indumenta circumferunt. Qui enim angelorum reliquarumque corporearum virtutum naturam propositi sublimitate nesciunt, horum disciplinam hominibus qui gradiuntur humi et volutantur in pulvere fides attribuit; regali throno et invisibili qui caret, omni forma nos exhibeat, certamque illustrationem naturæ increate semper sine initio mouentis insinuans. Quæ etiam fulgore suo sensum materialem discutens, crassumque ac nebulosum intuitum nostræ mentis expugnans, erga illa clare conspiceret, quæ tunc ex parte possunt videri cum censeantur invisibilia, et comprehendi cum inaccessibilia esse creduntur. Spes autem non dignata somniis, ut dicitur, inhærere, sed credita fortiter retinens, in presentibus sibi futura jam præparat, et ad excludendam dubitatem, quod nec adest, tanquam præsens cogitatione complectitur, sub aspectu penæ quæ præstolantur ad lucens adversa. De quibus spea impedimenta transgrediens, propemodum visibilibus rebus ea quæ desiderantur adæctit, fluxam temporis inanitatem futurorum dilectione præsens exsuperans. Caritas vero sanctæ religionis nostræ culmen et caput est. Per hanc enim Deus, cum præsens jugiter esset in terris, ad nos per carnem venire dignatus est. Utraque igitur merito sibi consentiunt: fides enim charitatis est speculum, et caritas fidei probatur existere firmamentum. Credimus quod Deus Verbum impassibiliter incarnatus est; et pie credimus: hæc enim fides salutis nostræ fundamentum esse cognoscitur. Idcirco eum qui propter nos suscepit formam servi diligimus, qui nec naturæ suæ ullam mutabilitatem sustinuit, nec augmentum Trinitati accessit. Omnis itaque Christianus qui non est dives fide, spe, charitate, id quod dicitur non est; sed, etsi videtur sum castigare corpusculum et animæ passionibus liber esse, in moralem tantummodo virtutem iste proficiens, nequaquam coronam victoriæ consequitur, ut pote qui non ad illam semper agnitionem Divinitatis extenderit, quæ coronas tribuit iis qui fortiter per virtutem luctantem. Ideoque fides quæ omnium (sicut prædixi) bonorum caput est, servetur intacta, nihil humanis adinventionibus dissonum præferens, nullis profanis vocum novitatibus turbida: quæ manens infra evangelicos atque apostolicos terminos, nullius pervicaci furore violetur. Propter hanc enim salvati sumus, et huic in baptisate lingua subscripsimus. Altitudo siquidem fidei cunctam insurgentis audaciam temeritatemque prosternit, nec humanam tantum, sed et illorum qui natura et incorporea sublimantur, B. Paulo dicente (*Gal. 1*): Aut si nos, aut angelus de caelis evangelizaverit vobis præter id quod accepistis, anathema sit. Ministrare namque præceptum est angelo, non dogma componere. Et periculosum nimis est singulis, non iis quibus ordinati sunt permanere, sed appetere velle supra mensuram quæ minime naturæ concessa sunt. Ideoque etsi substantia præferat quid fide dignum esse videatur, non erit receptibilis prædicationis respondit. Quod accepimus

igitur indomitabili cura servemus, ad thesaurum fidei mentis oculos jugiter elevantes. Quid autem de Scripturis accepimus, nisi quod Deus verbo suo mundum condidit, et creaturam quæ non erat produxit ex nihilo? Et quia naturali lege rationale animal honoravit, datur ei mandatum, ut quod erat optimum non lateret ejus arbitrium, sed meliorem proposito noxia declinaret. Et quod ille spontanea voluntate in deteriora prolapsus, ex terris paradisi per inobedientiam jactus est, quod demique per patres, patriarchas, legem, judices et prophetas, naturam qui formavit instruxit, ut peccata quidem caveret, ad facienda vero quæ recta sunt sollicitudinem gereret, sic ut delicta imperium quoque nobis volentibus obtinerent, et horum causa diabolus in naturæ desciviret exitium: ut pote cum lex naturalis obsoleta sordesceret, et scripta prævaricatio retorperet; prophetæ quoque sicut homines monerent quæ oporteret fieri, sed ab imminente pernicie liberare non possent; Deus forma carens, sine initio incircumscriptus, et omnipotens Verbum in carne veniens (adest enim illi posse quod vult), suscepit formam servi cap factus, natus ex Virgine, volens ubique monstrare quia secundum veritatem fieri homo dignatus est. Naturam siquidem corpoream, et exordia, et habitus, passionesque necessario subsequuntur. Non enim dicit evangelista (*Joh. 1*) quod in hominem perfectum Deus ingressus est, quia factus est caro naturæ nostræ primordia ipsa contingens. Sicut enim homo naturaliter editus non statim procedit operatione perfectus, sed primum ipsa depositio seminis efficitur caro, deinde processu temporis vim sumit quæ consumptionem sensuum operationumque continet: ita Deus Verbum ipsa initia et radicem humanæ institutionis attingens, primum factus est caro, non conversus, quod absit, in carnem. Mansit enim divinitas omni mutabilitate superior, quia mutatio naturæ fluentis est passio; illius autem perennis sempiternæque ita se habentis essentia proprium est, ut incommutabilis perseveret. Utrisque igitur divinæ Scripturæ utentes vocibus, dicimus quia et caro factus est, et formam servi accepit. Ex utroque, pie intellecta semina nobis salutis existant: per id enim quod Verbum caro factum est, individuum summæ ipsius adnationis evangelista declarat. Sicut enim singularitas in duas singularitates dirimi non potest (alioqui in has divisa, jam non erit singularitas, sed dualitas), ita quod unum est juxta summam adnationem, nequaquam in duo poterit ulla ratione partiri. Per id autem quod formam servi assumpsit, naturæ divinæ incommutabilitas intimatur: quia omne quod fit, aut ex eo quod existeret factum est, ut cælum quod ante non erat; aut ex eo quod est, in aliud convertitur, ut fluentia Nilii fluminis in sanguinem commutata. Sed uterque modus divinæ sub tantæ probatur incongruus: nam nec ex ullis exstantibus processit, semper sine initio permanens; nec ex aliqua materia conversus est Deus Verbum in sua incommutabilitate persistens. Idcirco per hæc et Deitatis incommutabilitatem, et individuum sacramenti divinæ

Scriptura testatur, quod factum est demonstrans, et quod assumpsit insinuans : ut per primum, singularitatem nature personæ utriusque commendet, per alterum vero incommutabilitatem substantiæ diviniæ pronuntiet. Deus igitur Verbum factus est homo perfectus, non immutata natura deitatis, astipulante miraculo quod intelligentiam nostræ mentis excedit : id ipsum percipimus fide, non inquisitione colligimus. Et factus homo cognatus secundum carnem, generi salutem tribuit per similitudinem passionum, peccati quidem debitum solvens, dum quæ sunt hominis perpassus pro omnibus mortuus, destruens autem eam qui habebat mortis imperium, id est diabolum; sicut sequissimus Deus : legis etiam quod erat impossibile esse possibile, omnem implendo justitiam, et substantiæ nostræ pristinam nobilitatem claritatemque restituit per hoc quod homo factus est, honoravit eam quam ipse de terra formaverat. Unus igitur est Filius, unus est Dominus : Trinitatem namque unius essentis consistens, quartam nullatenus admittentes in Trinitate personam. Sed, ut diximus, unus est Filius sine initio de Patre natus, per quem facta credimus sæcula : ramus ex radice consempiternus de Patre ortus ineffabili modo, verbum mentis inseparabiliter procedens, et intime permanens. Nam et si in terris visus est, sed non est a genitore divisus : hic voluit salvare quem condidit, quinimo salvavit, vulvam, communem naturæ januam, dignanter inhabitans, quam et sua sanctificavit præsentia, et natiuitate signavit partum, qui supra naturam est, incomprehensibiliter factum hominem se demonstrans. Non igitur alter est Christus, et alter Deus Verbum, quod absit; Deus enim filius natura divina non novit : unus nungentum genuit; ubi enim non est generantium copula, illic qualitatem non poteris invenire nascentium. In nomine Jesu Christi omne genu flectentium, terrestrium et infernorum (*Phil. 11*). Si alter est Christus præter Deum, necesse est ut parvus homo sit Christus, et quomodo eum ultra nature meritum cœlestia venerantur, et ei qui minor est genu flectent? Quomodo etiam prophetis attendimus oraculis clamatibus quoniam Deus noster in terris visus, et cum hominibus conversatus est (*Baruch. 11*)? Visionem namque dicit propheta manifestationem quæ in carne facta est, et conversationem qua temporaliter cum hominibus commoratus est, cuius sine invidia bonitas pietatis suæ declaravit adventum : quia sicut omnipotens, et quod erat mansit propter se, et quod voluit factus est propter nos. Quod si forte unquam scandali causam commoverit infantis rudimenta, et in præsepi reclinatio, atque in tempore secundum carnem profectus, nec non et quod dormierit in navi, quod ex itinere fatigatus sit, quod post jejunia esurierit, illaque omnia quæ secundum veritatem facto homini contigerunt : noverint qui ista reprehendunt, quod humanam negent in Christo naturam; negantes autem naturam, dispositioni minime credunt; non credentes vero dispositioni, salutis divina perentent : et si quod a consti-

lutione mundi, qua in hanc vitam constat hominem esse projectum, aliud iter quisquam præter hoc carnis ingressus est, ostendant contentiosi, et tunc demum sua deliramenta contexant. Si vero ista sunt communis nature primordia : Deus autem Verbum secundum veritatem factus est homo : confidentes naturam, cur vituperant passionem? Alterum igitur eligant e duobus, aut erubescens de contumeliis, abjurent naturam, et Manichæi morbis affecti cum impiis deperitentur, aut si lacrum quod est ex incarnatione suscipiunt fatentes substantiam, non confundantur de passionibus quæ substantiam consequuntur. Admiror et eorum dementia qui nova deceptionis itinera gradiuntur : ego namque unum Filium, sicut edoctus sum pie cognoscens, quem Dei Verbi incarnati substantiam esse profiteor; uno autem existente eo qui passiones pertulit atque miracula operatus est, qua ratione diviniore reticent, humilioribus derogant? Ut cum fidem faceret Verbum manens quod erat, factus est caro (*Joh. 1*), id est infans et homo perfectus, tanto sacramento nulla conversione violato; idem ipse perficiebat miracula et injurias sustinebat, per signa quidem divina mansisse id quod erat insinuans, per passiones autem factum quod formaverat manifestans. Unum igitur eundem Filium prædicamus et Patris consempiternum, et in novissimis temporibus incarnatum, nihil adulterinum diviniæ nature penitus inserentes : non enim potest esse aliquid in throno superfluum. Sed illud mihi sæpenumero vulgatum fortasse subjiciant, necentes syllogismos infirmiores araneæ tela : Si Trinitas est unius essentia, profecto Trinitas impassibilis permanet. Quod si Trinitas et Deus Verbum Trinitate conspicitur, impassibilis permanet, et Deus Verbum impassibilis approbatur. Quod si Deus Verbum impassibilis est, invenietur qui crucifixus est alter præter impassibilem Deum Verbum. Vere telas texunt araneæ qui ista deponunt; in aquis scribunt qui propositiones ineptissimas meditantur; qui cum se dicerent sapientes, stulti facti sunt, et obscuratum est insipiens cor eorum (*Rom. 1*) : lippus enim oculus solis radios pure non recipit, et infirmus animus altitudinem fidei non valet intueri. Quid igitur ad ista nos dicimus? quoniam secundum rationem Deitatis sancta Trinitas et unius est essentia, et impassibilis perseverat. Nec enim dicentes Filium passum, ratione deitatis eum passum sentimus, divina siquidem natura nullam prorsus recipit passionem; sed confidentes Deum Verbum unum ex Trinitate incarnatum, tribuimus intelligendi materiam illi qui fideliter sciscitantur cur incarnari dignatus est. Quia enim decreverat Deus Verbum destruere passiones, quarum mors terminus habebatur, suscipere vero passionem inviolabilis natura non poterat (quia omnis passio rebus compositis probatur inferre luctamen, in spiritali autem et singulari substantia compositio nulla est : nec illud passio pertingebat, ubi compositio non erat), volens, ut prædixi, destruere passiones quæ rationale corpus oppresserant, quarum interitus erat suprema munificatio (ut novit Deus

Verbum), Inbarnatur ex Virgine, et habitus invenitur et homo: quoniam si exinanire se voluit, formam quodammodo servi suscipiens (*Philip. II*), nullam tamen circumscriptionem suæ deitatis admittens, per quam etiam salutem omni humano generi contulit carne sua passiones exterminans, deitatem propriam impassibilem servans. Idcirco Gabriel auctoritatem atque potentiam nascentis insinuans, aiebat ad Mariam, inquiens: *Salvum faciet populum suum a peccatis eorum* (*Matth. I*). Populus autem non potest hominis esse, sed Dei; nec mundum ab iniquitatibus eruit qui hanc vitam pariter cum corruptione intravit, inculpabile non habens nativitatis exordium, sed necessarie Deus simul et homo non divisus in duos, sed permanens unus, per id quod ex muliere nascitur, hominem se demonstrans, per id autem quod sine conjuge et matrem servat intactam, Deum prorsus insinuans salvum fecit populum suum. Qui? Jesus Christus, qui venit in terras, et cum hominibus conversatus est (*Bar. III*). Si autem Christus purus homo est, et non ipse est Deus Verbum, quomodo in principio creavit omnia, cum tunc, ut impii asserunt, non erat? Nam cum postremus in creaturis homo sit, si Christus homo purus est, constat quod eâ quæ ante se erant, nequam creare potuerit velut postmodum factus. Et quomodo Paulus aiebat, Unus Dominus Jesus Christus, per quem omnia? Si autem per Christum facta sunt omnia, manifestum est quod Christus Deus est Verbum, evangelista testante: *In principio erat Verbum, et Verbum erat apud Deum, et Deus erat Verbum; hoc erat in principio apud Deum. Omnia per ipsum facta sunt* (*Joan. I*). Et ipsum quoque Paulus interpretans ait: Unus Dominus Jesus Christus, per quem omnia (*Coloss. VIII*). Quare dicitur, quoniam Christus est Deus Verbum. Si autem illas proferunt voces divinis litteris editas quibus Christus homo est appellatus, dicente Petro: *Jesum a Nazareth virum approbatum a Deo in vobis* (*Act. N*). Et Paulo testante similiter: *In viro in quo præfignavit fidem præstans omnibus* (*Act. XVII*). Et ipso Domino de se clamante: *Quid me queritis occidere hominem* (*Joan. VIII*)? Noverint autem per incuriam se Scripturæ sanctæ intelligentia privari, aut certe per malitiam deseri, quia velint quæ bene conscripta sunt, ad propriam reflectere pravitatem. Nam et homo secundum veritatem dicitur Christus, sed hoc factus est, quod prius non erat, nisi tamen modo Deus: sicut enim Deus increatus est, sic idem ipse homo perfectus est, nullam suspicionem phantasie prorsus admittens. Et quemadmodum est Patri secundum deitatem consubstantialis, sic idem sanctæ Virgini secundum carnem probatur esse consimilis, ubique veritate relucente mysterii, omnique remota penitus falsitate. Si autem Deum virgo non genuit, nec magno censebatur intacta miraculo: multæ siquidem et aliæ mulieres justos sæculo protulerunt. Nam linguæ propheticæ, ineffabilitatem hujus sacramenti præcinentes, aiebant: Ecce virgo in utero concipiet, et pariet Filium, et vocabitur nomen eius Emmanuel. Quod Gabriel inter-

pretatus est dicens, *Nobiscum Deus* (*Isai. VI*; *Matth. I*; *Luc. I*). Cur propter nascentis inclinationem gloriam parientis attenuant? Sed hæc fortassis opponunt dicentes: Omne quod nascitur generanti simile comprobatur. Si igitur homo est quem genuit, necessario qui ex ea natus est homo est. Quasi verisimili ratione vos ista deponitis. Sed tunc parem sibi per omnia parturitus edit quando juxta naturam contingit et partus. Naturalis autem parturitionis exordium corruptio est, quia et commixtionem præcegit. Cum autem hujus injuriæ nec suspicio est, supra humanam intellectum constat esse miraculum, ubi supra naturam partus est, ibi qui nascitur, Deus est. Confitemur igitur eum et mundum fecisse de nihilo, et legem peditæ, prophetas quoque inspirasse, et novissimis incarnatum esse temporibus, apostolos etiam misisse ad salutem gentium atque populorum. Fugiamus itaque consilia seductionis, fluente hæreticorum dico perniciosæ Deoque inimicæ contagia, Arii vesaniam, qui Trinitatem inseparabilem subaptiis dividit; Eusebii audaciam, qui naturam incomprehensibilem intra scientiam humanitatis includit; Manichæi rabiem, qui sequestrat ab essentia Deitatis sanctum Spiritum, et inseparabiliter procedentem. Nec non et hanc neperissimam novamque blasphemiam quæ Judæorum impietatem multipliciter exsuperare dignoscitur. Illi namque Filium negantes, ramum nituantur a radice convellere. Il vero huic qui est, alium superinducentes, interminabilem substantiam tanquam in setum multiplicem diffamare contendunt. Dicamus ergo cum Paulo (*Ephes. I*): Christus est pax nostra, qui fecit utraq; unum. Judæum namque et gentilem per baptismum in novum hominem reformavit, conjungens virtute quos conversatio sequestrabat. Idcirco repertores veteræ impietatis, damnationem quæ sibi imminet contremiscant, quando in unam separatam rodere concordiam, et qui univit in duo, quantum ad illos attinet, derivatur. Sed omnia jam prolixitate sermionis, ad compendium recti dogmatis veniam. Si quis vult nosse veraciter quomodo idem ipse sit unus et non solum Filius Abraham manens, et in novissimis secundum carnem sapientia et ætate proficiens, nam deitas ejus semper id quod perfectum est possidet, interroget Paulum, et ipse pietatis sacramentum protinus intonabit, ostendens quod etiam ex Judæis ortus secundum carnem Deus sempiternus existat: loquens enim de Hebræis et rebellem nationem ingrattamque collaudans, propter radicem videlicet Abraham, et propter semen Christum, ita pronuntiat: *Quorum, inquit* (*Rom. IX*), *est adoptio filiorum. Clamat enim in prophetis: Filius meus primogenitus Israel et gloria. Infinitam namque gloriam eis qui probati tunc erant moribus, divina miracula conferebant, et testamenta per quæ Abraham multiplicatio seminis est promissa, et legislatio quæ in monte digito Dei conscripta est, et obsequium quo divino cultui serviebant, et promissa quibus vel terra Palestina vel certe benedictio in semine Abraham gentibus collata est universis: quorum Patres qui in hac*

ignorantiae nocte velut luminaria fidei probantur A
 exorti, et ex quibus Christus. Nec in iis stetit beatis-
 simus Paulus. Nec enim ex quo partus de Maria ex
 eo est Verbi sine initio exstantis essentia. Sed mox
 intulit secundum carnem, ut manifestationem quae facta
 est in carne, non illam nativitatem divinam aeternam-
 que significet. Quis igitur esset hic Christus, qui na-
 tus est ex Virgine, quem spelunca cepit ut rem nul-
 lius pretii, qui in praesepe jacuit, qui secundum car-
 nem temporibus crevit, quique ad inferiora terrae
 descendens, omnia quae carnis sunt mirabili digna-
 tione sustinuit, ut fidem faceret quia veraciter homo
 factus est, nec aliter esse praeter eum qui descendit,
 sed idem qui descendit ipse est qui ascendit: non enim
 prius ascendit, sed descendit: ut pote qui non ex pro-
 motione Deus est, sed propter misericordiam qua in-
 digebamus, homo dignanter effectus est? quis est, a
 me vel a quolibet alio non requirat, sed ab Apostolo,
 qui Filium per revelationem dicit Patris, cum dicit
 (Gal. 1): Cum autem placuit ei qui me segregavit
 de utero matris meae, et vocavit per gratiam suam, ut
 revelaret Filium suum in me? Hic namque quis est,
 Jesus Christus veraciter edocebit, exclamans (Rom.
 ix): Ex quibus Christus secundum carnem, qui est super
 omnia Deus benedictus in saecula. Hæc Pauli verba,
 quam subreptionem calumniae eorum qui prava dili-
 gent habere permittunt? Dixit enim Christum, ut
 ostendat quoniam secundum veritatem Deus factus
 est homo; dixit eum ex Judæis secundum carnem,
 ut insinuet quia non ex illo tempore quo est incarna-
 tus, existat; dixit eum qui est, ut eum sine initio de-
 claret; dixit eum super omnia, ut totius creaturæ
 Dominum prædicet; dixit eum Dominum, ne passio-
 nibus habituque traducti intemperatam ejus audemus
 negare substantiam; dixit benedictum, ut adoremus
 eum tanquam omnipotentem suppliciter, nec ut con-
 servum calumniis appetamus; dixit eum in saecula,

ut demonstret ut is qui nos verbo creavit pro sua di-
 vinitate, jugi a nobis honore celebretur. Habentes
 itaque Christum et existentem, et Deum, et benedi-
 ctum in saecula, veneremur eum ut Dominum, dicen-
 tes assertoribus exterorum dogmatum: Si quis spiri-
 tum Christi non habet, hic non est ejus (Rom. viii):
 nos autem sensum Christi habemus: idcirco et ex-
 spectamus adventum gloriae magni Dei et Salvatoris
 nostri Jesu Christi, qui pie quidem viventibus gloriae
 reddet coronam; iis autem qui exacerbant eum, au-
 daciae eorum condigna restituet. Hæc vestrae charitati
 dirigimus pro libellis vestris, quos ad nos destinare cu-
 rastis, asseverantes quosdam pestiferos homines ver-
 borum portenta promentes irruisse vestrae provinciae,
 volentes quibusdam scriptis et oppositionibus falsi
 nominis scientiae simplicem et infucata[m] rectae fidei
 pulchritudinem constantiamque pervertere. Sed ego
 vos iterum B. Pauli verbis admoneo (Coloss. ii, 8).
 Videte ne quis vos decipiat per philosophiam et ina-
 nem fallaciam secundum traditionem hominum vana
 consultantium, et non secundum Christum. Funda-
 mentum autem aliud sanctae fidei nemo potest pone-
 re praeter id quod positum est, quod est Christus Je-
 sus. State igitur in uno spiritu unanimes, collabo-
 rantes fidei Evangelii, et in nullo terreamini ab
 adversariis (Philip. i), custodientes traditiones quas
 accepistis, sive a sanctis et beatissimis Patribus, qui
 apud Nicæam fidem promulgasse noscuntur, seu a
 sanctis et venerandis Basilio, Gregorio, ac reliquis
 eadem sentientibus: quorum nomina in libro vitæ
 scripta sunt. Omnem fraternitatem quae vobiscum in
 Christo est, ego et qui mecum sunt plurimum salu-
 tamus

[Hæc desunt in Græco.] Data Constantinopol., consul-
 tati piissimorum Theodosii August. v et Valenti-
 niani iv.

DIONYSII EXIGUI DE INVENTIONE CAPITIS SANCTI JOANNIS BAPTISTÆ

PROLOGUS.

Domino venerando mihi Gau lentio abbati Diony-
 sius.

Charissimorum fratrum, quos per gratiam Christi
 regitis, cura studiumque compulsi ut relatio quæ
 de inventione capituli B. Joannis Baptistæ Græco ser-
 mone conscripta est, Latino per me redderetur elo-
 quio: conveniens esse dicentes, ut in natali ejus quo
 major in natis mulierum nemo surrexit, hæc relatio
 quæ de illo traditur, populis fidelibus intimetur.
 Promptis igitur animis in spatio licet brevi quod po-
 scebatur explicui, maxime et quia sanctitatem tuam
 hoc idem fieri velle cognovi. Nec hoc sine divino
 nutu gestum esse perspicio: et idem sanctus Joan-
 nes prævius Domini veritatis præco, prophetarum
 culmen omnium, institutorque monachorum, sicut
 primitus se monachis ostendit, qui sacratissimum
 caput ejus de domo Herodis quondam regis impii sus-

tulerunt, dein ablatum Emesæ, de multis ignora-
 tum temporibus, item monachis se declaravit; ita
 nunc officio monachorum, quamvis humilium, Lane
 de se Romanis historiam manifestare dignatus est.
 Venerandi, credo, propositi delectatur obsequio,
 quatenus per eos qui singularem sectantur vitam,
 suam in Christo panderet gloriam. Et hoc dicimus,
 non quod nobis alicujus præclaræ mentis conscien-
 tiam insolenter arrogemus, sed quod per se pia præ-
 ferat professio sanctum studium, licet eidem nostra
 desidiosa conversatio non æquetur. Qualem vero
 tunc idem beatissimus exegerit vitæ modum, et quis
 poterit ignorare fidelium? Nam præter illam divini
 muneris eximiam largitatem, qua de repromissione
 conceptus est, et adhuc intra materna conclusus vis-
 scera, de utero quem fecundavit sterilem, in utero
 sanctæ Virginis agnovit universitatis Auctorem. Pro-